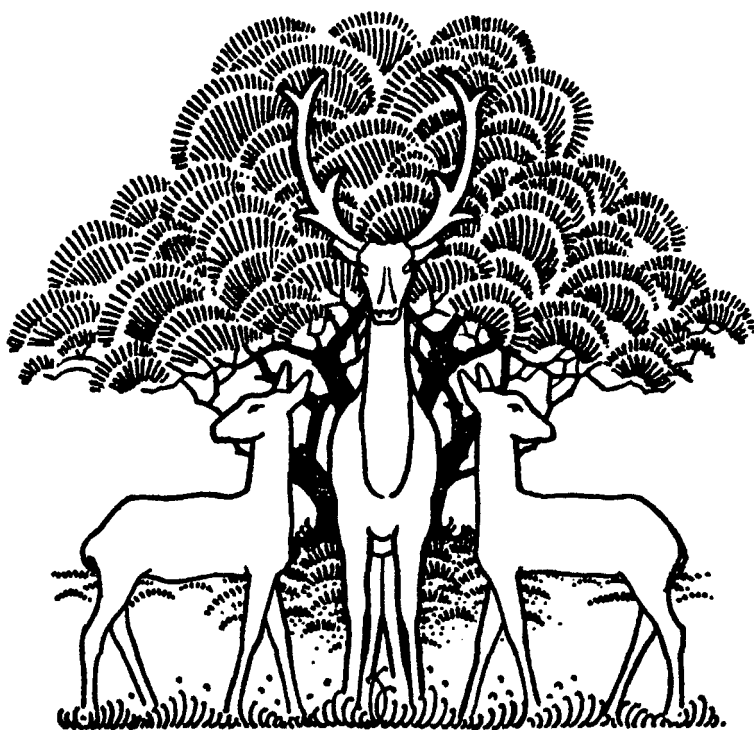

„de Schouw“

Vereniging van
Vrienden
van de
HOGE VELUWE

Sekretariaat: Berg en Dalweg 5, Beekbergen

Alle korrespondentie voor de Redaktie te richten aan: Apeldoornseweg 64,
Hoenderloo.

Jaargang 12

Nr. 4

W I N T E R S C H O U W 1 9 6 5

I n h o u d :

1. Verslag van de 35e Hoge Veluwedag, J.J. Hacke-Oudemans - E.E. v.d. Voo
- 1a. Naschrift van de Redaktie
2. Natuurpad Herfst 1965, E.H. Prakke-Kley
3. Rektifikaties en mededeling toetreding van de heer B.E. Schöffner als redaktielid
- 3a. Foto's in "de Schouw"
4. Spreeuwen op de Hoge Veluwe, B.E. Schöffner - Itbon
5. Op het spoor van de keiler, A. Langenbach
met tekeningen van J.R.J. Planta
6. Nog iets over Thijsse, E.H. Prakke-Kley
7. Mestkeverpraatje met een moraal, M.J.A. Boterenbrood
8. Van Dichtbij in het Nationale Park
9. Waarneming - Reeën, J.J. Hacke-Oudemans
10. Wilde katten in ons land?, L. Nagelsmit
11. Amateur-Film-Dia-vertoning, J.H.D. Kammeijer
12. Uit de geschiedenis van het Nationale Park, Ir. J.H. van Tuil
13. "Nederlands wild in het vrije veld"(kalender), Ir. J.H. van Tuil
14. Mededeling van de Redaktie

W E N K E N v o o r i n z e n d e r s v a n k o p i j :

1. Gebruik voor Uw kopij zo mogelijk een schrijfmachine en maak twee doorslagen. Indien dit niet mogelijk is, schrijft U dan met ballpoint en maak doorslagen via karbonpapier.
2. Gebruik brede marge en ruime interlinie.
3. Zend kopij met één doorslag in.
4. Foto's op zwart-wit glanzend papier.
5. Zend Uw kopij vijf weken voor verschijning van de Schouw in; tekeningen zes weken.

VERSLAG VAN DE 35e HOGE VELUWEDAG

OP ZATERDAG 23 OKTOBER 1965

G e w i j d a a n d e M o s s e n

Bij de ingang van de aula van het Rijksmuseum Kröller-Müller stond een tafel met literatuur over mossen en enige plukjes mos. Wat zou het worden, dacht menigeen; zouden wij een biologisch college krijgen? Op het podium stond een schoolbord, maar er hing ook een projektiescherm voor de vertoning van dia's.

Na het openingswoord van de voorzitter, die dank bracht aan de direktEUR van het museum voor het afstaan van de aula, betrad de heer Van de Voo, verbonden aan het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (R.I.V.O.N.) te Zeist het podium, niet om college te geven, maar om ons boeiend en glashelder te vertellen over de levenswijze van mossen. Daartoe bepaalde hij zich tot de bladmossen, om de eerste kennismaking niet te moeilijk te maken, want er zijn behalve bladmossen ook levermossen en korstmosses, allemaal verschillend in vorm en levenswijze.

Bladmossen zijn planten van een afwijkende aard van hogere planten: zij hebben geen wortels en zij vermeerderen zich niet door zaad maar door sporen, die op hun beurt een tussenvorm doen ontstaan tussen de sporendragers en de mosplant.

Als het mos nu geen wortels heeft, hoe krijgt de plant dan vocht en hoe hecht zij zich aan de plek waar zij groeit. Mos ontwikkelt draden of haren, die vocht kunnen opnemen en die de plant aan de bodem bevestigen.

In het vroege voorjaar ziet men dikwijls "bloeiend mos", prachtig gekleurd. Het zijn geen bloesems, die zo mooi afsteken op een groen mostapijt, maar kapsels, die de sporen herbergen. Zo'n kapsel kan allerlei vormen hebben, maar elk kapsel heeft een dekseltje dat openspringt als de sporen rijp zijn.

Bij droog weer heeft een kleine, soms hoorbare explosie plaats van sporen die uit hun kapsels ploffen en wel tot 3000 m hoogte kunnen opstijgen, vervoerd door de luchtstromen. Wanneer nu een spore ontkiemt, dan ontstaat er niet direkt een mosplant, maar een voorkiem, die uit vertakte groene draden bestaat. Deze draden dragen knoppen en uit deze knoppen, die dicht bijeen staan, ontwikkelen zich mosplantjes. Vandaar dat mossen vaak in kussens groeien.

Wanneer de tijd voor het huwelijk in een waterdruppel is gekomen, dan beginnen de blaadjes in de top van de mosplant te kleuren, poëtisch gezegd te "blozen". Tussen die blaadjes zitten knots- en flesvormige orgaantjes, die resp. de manlijke en vrouwelijke voortplantingscellen bevatten (vergeleijk helmknop en vruchtbeginsel bij hogere planten). Bij rijpheid openen zich de knotsjes en komen duizenden manlijke voortplantingscellen, voorzien van twee zweepharen los. Deze cellen blijven in het vocht van een druppeltje water rondzwermen, totdat de hals van de flesjes begint te verslijmen. Daarbij ontvangen de zweephaarcellen een prikkeling en richten zich nu naar het "flesje". Zij dringen de buik van het flesje binnen, waar de bevruchting plaats vindt. Na deling van de bevruchte cellen groeit uit één deel een roodgekleurd steeltje met sporenkapsel, uit een ander deel ontwikkelt zich een weefsel, dat in het mosstammetje dringt. Het kapsel, gevuld met sporen heeft een dekseltje, dat meestal nog een los hoedje of huikje draagt. Het is een overblijfsel van het bovenste deel van het flesje, waarin het jonge kapsel zich heeft gevormd. Bij het naar boven schieten van het kapsel neemt het een stukje wand van het flesje mee. De binnenrand van het kapsel draagt een ring van borstelige tandjes. Deze zijn zeer hygrosco-pisch. Bij vochtig weer strekken de tandjes zich en verhinderen daardoor het uittreden van de sporen, bij droog weer zijn de tandjes omhooggericht, de sporen hebben een vrije uittocht om weg te zweven en de mossencyclus voort te zetten.

Terwijl de heer Van de Voo vertelde en uitlegde had de heer Leeftang bijna ongemerkt zijn reeks prachtige kleurendia's ingeschakeld. Voor de ver-rukte ogen van de Vrienden ging de schatkist open van de Hoge Veluwe. Alle opnamen waren op deze gezegende grond gemaakt. De prachtigste kleuren en vormen waren vereeuwigd van blad-, lever- en korstmossen, van kapsels en "blozende" bladrozet-jes aan de top van de mosplantjes.

Mossen, vooral blad- en levermossen houden van veel vocht en een open ruimte. Zij ontplooiën zich bij vochtig weer, vallen dan op als sterk gekleur-de vlekken in het landschap (yellow dunes), waar men bij vluchtige beschouwing eerst niets zag; ook op rotswanden kan men dit waarnemen of er plotse-ling kwistig hoeveelheden verf à la Appel gemorst zijn.

Korstmossen, een symbiose van een wier en een schimmel, zijn zeer gevoelig voor luchtverontrei-niging. Waar zij verdwijnen is de atmosfeer niet zuiver meer. Het is daarom van het grootste belang om deze indicators in gebieden, waar ze nog vol-doende aanwezig zijn, met hun gastheren te bescher-men tegen luchtverontreiniging. Ze vertegenwoor-digen een onmisbare mossen-encyclopedie.

De fotografische opnamen waren technisch bijzonder knap, maar vooral esthetisch van uitzonderlijke kwaliteit, zodat de beide heren warme en verdien-de bijval oogstten. De voorzitter, die de dank van allen vertolkte, sprak de mening uit, dat wanneer de bestuursleden van het Nationale Park dezedia's hadden aanschouwd, stellig onder de indruk zouden zijn gekomen, wat er wel in hun Park leeft en groeit en dat zij de bezoekers daar deelgenoot van zouden willen maken.

Bij de beantwoording van vragen werden de Vrienden getroffen door het feit, dat de amateur-fotograaf Leeftang (lid van de Werkgroep voor fotografie van onze Vereniging) zonder biologische kennis, mossen is gaan fotograferen uit liefhebberij, ge-leid door zuiver esthetisch inzicht en dat de veld-

bioloog Van de Voo, zonder bij de opnamen aanwezig te zijn geweest, stuk voor stuk de dia's kon omschrijven, soorten herkennen en de leefwijze kon verduidelijken.

Dit bijzondere samenspel doet ons toch heel duidelijk beseffen dat schoonheid en functie van een object van één stam zijn bij Moeder Natuur.

Bij de lunch in het restaurant de Koperen Kop werden 10 bijzonder mooie kleurenfoto's, die door de Vereniging van Vrienden zijn verworven als deel van een grotere serie en opgehangen in het restaurant, overgedragen aan de Vice-Voorzitter van het Stichtingsbestuur van het Nationale Park, als eerste aanwinst voor het te stichten weg-wijs-museum "de Aanschouw". De Vice-Voorzitter, Mr. Bloemers, zei in zijn dankwoord, dat hij hoopte de totstandkoming van het reeds zolang gewenste museum nog te mogen beleven.

Tijdens de middagwandelingen werden enige algemeen voorkomende mossoorten opgezocht, die op de grond tussen de kruiden, op boomstronken, aan boomvoet, of op de stam zelf groeien. Hierbij werd nog eens op het watervasthoudend vermogen van de mossen gewezen, dat uitdroging van de grond voorkomt en een specifiek mikroklimaat schept. Ook zandbinders, pioniers van onbegroeide zandheuveltjes werden gezien. Een ander uiterste wat de standplaats betreft vormde een veenmossoort in een van de poeltjes met waterplanten. We zagen een forse berk, waarvan het bovengedeelte van de stam overwegend met korstmossen was begroeid. Benedenwaarts begonnen in verband met de toenemende vochtigheidsgraad bladmossen op te treden, die aan de voet van de stam dicht opeen groeiden. Interessant was het te zien, dat waar de schors kleine "plateautjes" vormde en langs de stam afstromend water werd opgehouden plukjes bladmos aanwezig waren. Tenslotte zagen we het bekende parapluutjesmos, een levermossoort van donkere, steile, vochtige greppelkanten.

De namen haarmos, boombroedkorrelmos en platgeslagen sinterklaasmutsenmos zullen we niet licht vergeten.

En hoe staat het met de proef, die we thuis met een haarmosplantje zouden nemen?

J.J. HACKE-OUDEMANS

met technische medewerking van E.E. v.d. VOO.

NASCHRIFT VAN DE REDAKTIE

In het verslag van de Hoge Veluwedag werden de woorden van onze voorzitter, die hij, sprekend over het Herfst-Natuurpad, tot de organisatoren heeft gericht, niet opgenomen.

Daarom laten wij deze hieronder in extenso volgen.

De natuurpaden en excursies op de Hoge Veluwe beginnen langzamerhand bekendheid in den lande te krijgen. Herhaaldelijk wordt aan de hekwachters de vraag gesteld wanneer er weer natuurpaden of excursies in het Nationale Park zullen zijn. Dit alles is te danken aan het vele dagen kostende werk, dat ons lid de heer Klein zich getroost, om eerst zo'n pad te ontwerpen, vervolgens de tekst te schrijven en tenslotte het pad te bewegwijzeren met de bekende bordjes.

Hij wordt hierbij op uitstekende wijze geholpen door de heer Langenbach, chef van de boswachterij van ons park en de heer v.d. Werff, assistent aan de Landbouw-Hogeschool te Wageningen. En laten wij vooral ook niet vergeten onze hier niet aanwezige illustrator, de heer Planta, wildschut van de Hoge Veluwe, die voor de voortreffelijke tekeningen in "Schouw" en handleidingen zorgt.

Door dit samenspel worden onze activiteiten, om de bezoekers tot kennis der natuur te brengen, zo'n groot succes.

Want ik mag het toch zeker wel een groot succes noemen dat er - naar een voorzichtige schatting, de balans kan pas maandag a.s. worden opgemaakt - zo'n 4 à 5000 bezoekers ons Herfst-

pad bewandelend van de schoonheid van ons park hebben kunnen genieten.

Wij zijn het viertal dan ook heel veel dank verschuldigd.

Tot zover onze voorzitter. Wij sluiten ons gaarne bij zijn woorden aan; in totaal zijn 2268 handleidingen verkocht, waarmee het bezoekerstal op 5 à 6000 is te stellen.

RED.

N A T U U R P A D H E R F S T 1 9 6 5

Aan de hand van het boekje "Natuurpad Hoge Veluwe", waarin de Heer Klein op boeiende wijze weer onze aandacht heeft gevraagd voor al het schoons, dat de natuur ons ook in de herfst kan bieden, hebben velen kunnen genieten van een prachtige wandeling, vaak begunstigd door biezonder fraai herfstweer.

De paddestoelen vragen wel in de herfst onze speciale aandacht. Overal komen ze te voorschijn en aangezien de natuur zich nu eenmaal niet houdt aan door de mens daarbij geplaatste bordjes, kwam het wel eens voor, dat die bepaalde paddestoel daar helemaal niet meer stond. Dat betekende, dat iedere zaterdag het gehele pad nauwkeurig werd gecontroleerd en opnieuw bordjes werden geplaatst; dit alles door de goede zorgen van de Heer Klein en zijn helpers.

Gewapend met genoemd boekje kon men het pad volgen; weinig pijlen, maar speciale aandacht werd gevraagd voor de tekst en oriëntatie in het landschap. Hierdoor kreeg de wandeling een veel sportiever karakter. De hoop, dat mede hierdoor de schade aan beplantingen en de bordjes tot een minimum beperkt zou blijven, is bewaarheid geworden. Dat een wild zwijn zich aan geen bordjes heeft gestoord en er één ondersteboven heeft gelopen, is hem niet kwalijk te nemen.

Mede dank zij de medewerking van hekwachters, buf-fetjuffrouw en parkeerwachter van de Koperen Kop

bij de verkoop van de boekjes, is dit Natuurpad weer een groot succes geworden.

E.H. FRAKKE-KLEY.

REKTIFIKATIES

In het vorige nummer van "de Schouw" kwamen enkele onjuistheden voor die wij gaarne willen herstellen en waarvoor wij hierbij onze verontschuldigen aanbieden.

- Prof. Dr. H. Engel maakt ons erop attent dat de Thijssse-tentoonstelling vermeld op blz. 15 werd ingericht door Dr. D. Hillenius van het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Amsterdam, met medewerking van het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie.

- Op blz. 20 is de e uitgevallen in de naam der Vlinderstruiken, dus Buddleya's of Buddleia's, zoals de kwekers deze mooie struiken afkomstig uit China noemen.

- Van verschillende kanten heeft men er ons op gewezen dat de foto in de Herfstschouw, die tot titel droeg "Honingbij op morellenbloesem", niet van een honingbij is, maar waarschijnlijk van een zweefvlieg. Determinatie vanaf een foto is echter tamelijk moeilijk, hetgeen de vergissing van de fotograaf dan ook begrijpelijk maakt.

- Op blz. 16 werd het bericht over de sluiting van de wildbaan bijzonder onduidelijk gesteld. Men kan daaruit konkluderen dat fietsers en wandelaars in de betreffende periode in het geheel geen toegang zouden hebben tot de wildbaan. Dit geldt uiteraard niet voor de weg erdoor; daar was het in die tijd wel toegestaan te wandelen of te fietsen. Inmiddels is de wildbaan weer geheel opengesteld.

Tot ons genoeg kunnen wij U mededelen, dat de Heer B.E. SCHÄFFNER, wonende te Duiven, zich bereid

verklaard heeft als derde lid van de redactie daarvan deel uit te maken.

FOTO'S IN "DE SCHOW"

Ons jeugdlid Simons, Antoniusstraat 26 te Tilburg, zond ons een door hem gemaakte foto van een wild zwijn met jongen. Helaas was het om technische redenen niet mogelijk deze, overigens zeer verdienstelijke foto, in ons blad te reproduceren.

Daarvoor in aanmerking komende foto's zullen wij uiteraard gaarne in de Schouw afdrukken; in dit verband wijzen wij er echter op, dat voor het maken van een cliché een zwart-wit afdruk op glanzend papier noodzakelijk is.

REDAKTIE.

SPREEUWEN OP DE HOGE VELUWE

Natuurlijk hebt U op de Hoge Veluwe wel eens nestkastjes gezien. Het zijn er heel wat en talrijke soorten vogels vinden er hun toevlucht. Maar de houten vogelhuisjes in de zuid-oosthoek, dicht tegen de luchtbasis Deelen, hebt U misschien nog nooit gezien, want daar komen niet zoveel mensen. Het is nog echt het gebied waar "de haas en de vos elkaar goede nacht toewensen", al zullen er meer konijntjes dan hazen zijn. En hier is het juist waar de spreeuwenkasten hangen, waarover ik U iets wil vertellen.

Enkele jaren geleden zijn deze kastjes voor proeven opgehangen door een onderzoeker van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek te Arnhem. Toen deze man wist wat hij weten wilde, werd er niet meer naar de kastjes omgekeken, hele generaties spreeuwen werden er grootgebracht, maar de kastjes werden er niet beter op; sommige werden vernield of verdwenen met houtvellingen e.d.

Tot vorig jaar een ander instituut in Arnhem, het

Itbon (Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur) de opdracht van de Minister van Landbouw kreeg: "Doen jullie eens iets tegen de steeds groter wordende vogelschade. Want als wij er niets aan doen, helpt de boer zichzelf en parathion is zo'n verschrikkelijk gevaarlijk spul. Dus liefst geen vergif, want daar moeten we juist vanaf!" Ik zeg het maar in populaire woorden, U begrijpt dat zo'n opdracht in ambtelijke termen er heel anders uitziet.....

Enfin, om een lang verhaal kort te maken: vogelschade is een ontzettend rekbaar begrip. Er zijn streken in ons land waar een boer niet klaagt als de wilde eenden een halve akker gerst of tarwe verwoesten, want hij is zelf jager en vindt die wilde eenden zo machtig mooi. In andere streken heb je juist het andere uiterste: vliegt (ja, alleen maar vliegen) daar ook maar één kraai of houtduif over een akker, dan wordt de provinciale vertegenwoordiger van Faunabeheer al opgebeld: "geef me toch een schietvergunning, want ik heb zo'n vogelschade...." De Faunaman legt zo'n verzoek natuurlijk naast zich neer, een paar weken later lees je dan weer in de kranten over allemaal dode dieren door parathion.....

Dus diende er eerst definitief te worden vastgesteld: welke vogels doen schade, hoe groot is die schade, in welke streken en tijden van het jaar treedt die schade op en dergelijke meer.

En nu bleken er al gauw twee opmerkelijke dingen: Uitgestreken over ons hele land heeft de vogelschade in het algemeen niet veel te betekenen, maar de individuele boeren A, B en C kunnen er onder omstandigheden hun hele oogst mee verspelen.

En het tweede punt was: dat mussen en spreeuwen wel de grootste deugnieten zijn, die inderdaad voor duizenden en zelfs miljoenen guldens schade kunnen doen, al hebben zeker de spreeuwen ook wel hun nuttige zijde. Wat is tenslotte nut en schade? Zeker op de Hoge Veluwe zijn ze nuttig en men ziet deze mooie vagebonden graag.

Het onderzoek werd dus voorlopig in hoofdzaak op

deze twee vogelsoorten gericht.

Vergiftigen of op grote schaal op andere wijze uitroeien wordt, zoals ik al zei, ongewenst geacht en "dus heren, U zoekt maar naar een zwak punt in hun levenscyclus om ze daar met natuurlijke middelen de voet dwars te zetten...". Alweer: in ambtelijke termen stond het er heel anders, maar het kwam op hetzelfde neer!

Nu zal ik U over de mussen niet verder vervelen en over de spreeuwen verder gaan, want ik moet immers met m'n verhaal weer bij de nestkastjes op de Hoge Veluwe terecht komen.

Er zijn nu twee onderzoekers - ik zou haast zeggen - dag en nacht bezig de betreffende vogels te observeren om eens precies te weten waar spreeuwen het liefst broeden, hoeveel broedsels en jongen er komen en hoeveel van die broedsels mislukt en door welke oorzaken? Waarmee worden de jongen gevoed en hoeveel voedsel is er nodig? Waar komt dat voedsel vandaan? Waar slapen ze? Hoe komt het dat de spreeuw tot ca. 1850 alleen een bosvogel was en hij nadien naar de mens toe trok en zich op onwaarschijnlijke manier vermeerderde, enz. enz. Talloze vragen, waarop veel antwoorden te vinden zijn in de binnen- en buitenlandse vakliteratuur, maar tot onze grote spijt spreken de meeste schrijvers elkaar vaak tegen. En toch zijn het meestal serieuze onderzoekers en goede waarnemers geweest, die auteurs. Dus rijst een nieuwe vraag: door welke oorzaken ontstaan al die tegenspraken? Verkeerde waarnemingen? Verschillen in omgeving of klimaat? U vraagt maar, wij weten (nog) geen antwoord. Er zit niets anders op dan zelf zo'n onderzoek van onderafaan te beginnen en de vogels helemaal te leren kennen. Kort en goed: de overgebleven spreeuwenkastjes in de Deelense Straal en Deelense Start worden nu door het Itbon gebruikt om achter de intieme familiegeheimen van de gezellige spruttertjes te komen: Het is nu eenmaal zo, dat er geen onbescheidener mensen zijn dan rechercheurs en biologen. Die willen immers altijd allerlei weten en zien, waar andere mensen zich discreet voor

omdraaien of over zwijgen.

Afgelopen voorjaar werden de nestkastjes elke 14 dagen gecontroleerd en aldus van elk spreeuwenpaar een familiestamboek bijgehouden. Dat je bij dergelijk werk allerlei ontmoetingen en verrassingen hebt, spreekt vanzelf. Want niet alleen spreeuwen huizen in die mooie modelwoningen: soms hangt er een vleermuis overdag in te soezen, of je ontmoet in een oud nest een hele kolonie spinnen, een gezelschap duizendpoten of oorwormen of andere insecten, om vooral hommels niet te vergeten. Daar vertel ik later nog wel eens iets van. Wat mezelf gefascineerd heeft en waar ik nog geen oplossing voor weet, is het feit dat er in zoveel spreeuwnesten één grote zwarte kraaienvaarstak, recht op langs de wand van het kastje. Gewoon menselijk beredeneerd zou je denken, het kon wel eens een soort amulet of talisman zijn tegen de grote zwarte rovers, de kraaien, die heus geen lekker jong spreeuwenhapje of -ei versmaden. Maar dat is natuurlijk al te menselijk gedacht en in dit verband dus dwaasheid.

Als je dan rustig je gang gaat, boom in boom uit, met een laddertje, dan kruist een hinde met een kalf wel eens je pad of een clubje moeflons neemt verwonderd de benen. Ook kan het gebeuren dat zo'n lawaaiige wentelwiek van Deelen een poosje boven je blijft hangen, kennelijk om te zien wat die vreemde snoeshaan nou de hele tijd doet, zo dichtbij een militair vliegveld. De enigen, die ik in die hoek nog niet ontmoet heb, dat zijn de wilde zwijnen, maar misschien komt dat ook nog wel, in de toekomst.

En tenslotte de resultaten! Wie niet helemaal een vreemdeling is in het Jeruzalem van de wetenschap zal zonder meer begrijpen, dat uit de waarnemingen van een enkel jaar geen konklusies getrokken kunnen worden.

Toch waren er een paar opmerkelijke feiten, die dus de volgende jaren op hun waarde getest moeten worden:

1. De broedsels op de Hoge Veluwe waren duidelijk

Later dan bij de sp. "huisspreeuwen" in de Betuwe.

2. Volgens de literatuur zouden alle spreeuwen in een bepaalde streek ongeveer tegelijk broeden. Op de Hoge Veluwe bleek daar dit jaar helemaal niets van.
3. De gemiddelde grootte der legsels was 3 eieren; alle aantallen tussen 1 en 6 kwamen voor....

Ja, dan zit je meteen weer midden in de problemen: Zijn de onder 1 en 2 genoemde feiten een gevolg van het voor spreeuwen tegenwoordig abnormale milieu? Of.... maar neen, U mocht eens denken, dat we al iets vermoeden. Dat is toch heus niet zo! Zodra we eruit komen, vertel ik het U wel....

Als U nu dus eens een auto buiten de grote wegen op de Hoge Veluwe ziet, met een bordje "Itbon" op de voorruit, dan denkt U meteen aan de spreeuwen. Toch komen er ook geregeld "Itbonezen" in het Nationale Park in verband met een studie over bosmieren en we hebben er zelfs op de Kemperberg een vast veldlaboratorium. Maar daar vertel ik dan wel eens een volgende keer over. We ontmoeten elkaar vast nog wel eens in 't veld.

B. SCHÄFFNER - Itbon.

OP HET SPOOR VAN DE KEILER

Januari 1962 was vrij zacht, zodat vlier en kamperfoelie zich lenteachtig konden tooien met kleine pluimpjes groen. Reeds begonnen wij te spreken over een zachte winter die ook zijn nadelen heeft en gewaagden we voorzichtig van het nut van een pittig vorstje-op-z'n-tijd, toen, in het laatst van de maand, de temperatuur scherp ging dalen en wij evenveel spijt hadden van onze voorbarig geuite winterverlangens als de blauwe druifjes in de bloemenborder van hun driestheid om een centimeter boven de mosbedekking uit te groeien.

Het viel echter nogal mee met de winter, want reeds na een weekje, op de avond van de eenender-

tigste, draaide de wind en luidde de weersvoorspelling: enige sneeuw gevolgd door ijel en regen met wind. De uitkomst was iets anders, want de volgende morgen bleek louwmaand een laagje van tien centimeter poedersneeuw aan zijn opvolger te hebben overgedragen.

Het wintersprookje, dat de natuur die morgen vertelde, kreeg van ons aanvankelijk slechts nachterzakelijke aandacht: het gebruikelijke overleg over de noodzaak van sneeuwplougen en de zorg voor het aanpassen van de werkzaamheden in het bos aan de veranderde weersomstandigheden.

ONTMOETING

Op sporeng gebied viel er niet veel te beleven, omdat het tot in de nanacht had gesneeuwd en bovendien omdat de poedersneeuw niet geschikt was voor het scherp weergeven van prenten. Dat werd in de loop van de dag door lichte dooi anders en toen ik 's middags naar het kantoor ging, liet mijn fiets een scherp spoor in de sneeuw achter.

Op de autoweg, even voor St. Hubertus wachtte mij een verrassing. Links trad uit de dekking van het douglas-beukenbos een kapitale keiler; vermoedelijk herinneren de wildschuts zich nog wel dit zware varken, dat toentertijd regelmatig in die omgeving werdesignaleerd.

De ever bleef zekerend midden op de weg staan, maar spoedde zich met formidabele sprongen naar de dekking aan de overkant toen hij na grondige observatie zekerheid had gekregen over mijn identiteit.

Het werk op kantoor had niet veel te beduiden en amper een uur later was ik weer ter plaatse gewapend met een, naar een luchtfoto getekend, kaartje. Onder voorwendsel dat ik toch nodig eens de hoek van Siberië moest verkennen, begon ik aan de uitvoering van een inmiddels opgevat plan om het mooie verse spoor van de keiler grondig te bestuderen en zo mogelijk op mijn kaartje in te tekenen.

SPEUREN EN KARTEREN

Het spoor in tegengestelde richting volgend, ont-

dekte ik dat de keiler 's morgens van een voederplaats was gekomen en de voormiddag had doorgebracht in een leger van douglastakken, vlak voor het ontmoetingspunt A (zie schetskaartje). Toen ik daar dus 's middags om twee uur passeerde, had juist enige minuten tevoren de keiler zijn leger verlaten.

Dit uit te zoeken was het werk van een half uur en toen kon ik beginnen met het volgen van het spoor vanaf punt A, hetgeen niet moeilijk was en het trachten op kaart te brengen van dit spoor, wat niet zo eenvoudig bleek.

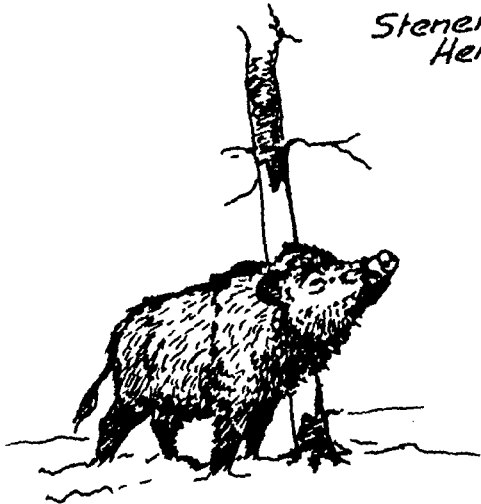
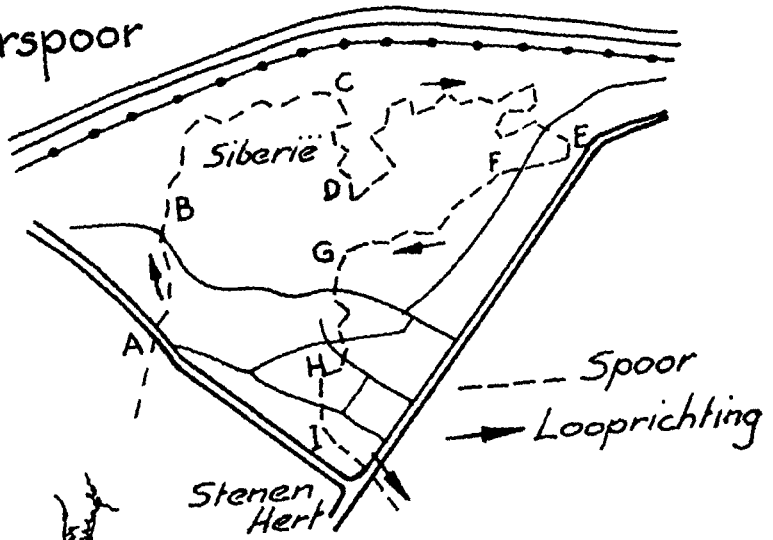
Vanaf A begon een vluchtspoor, maar reeds een 75 meter verder was het dier van de galop overgegaan in een driftige pas met tredafstanden van 85 centimeter. Dit was over een afstand van ongeveer 400 meter, tot het punt B, volgehouden; daar ging het spoor over in prenten op de normale tredafstand van 41 centimeter en had het dier de tijd genomen om te pekelen. Dit werd tussen Ben D nog driemaal herhaald.

NAAR DE KOLK

Vanaf C waren overal kleine wroetplekjes te zien; de talrijke kleine kronkelingen in het spoor werden op het kaartje slechts schematisch weergegeven. Merkwaardig is het terugwijken bij D, alsof zwartkiel daar opeens zich had bedacht, van mening zijnde, dat er nog best een ommetje af kon alvorens via G in de richting van I te trekken.

Tot E een sterk kronkelend spoor met talrijke wroetplaatsen. Vanaf E liep het spoor echter linea recta naar een klein kolkje bij F. Uiteraard was het water dichtgevroren, maar aan de rand had de keiler toch zijn dorst kunnen lessen door een kleine opening in het ijs, juist groot genoeg om er de snuit in te steken; of het dier dit plekje bij vorige bezoeken zelf open had gehouden? Niet uitgesloten. Tot G weinig wroetplaatsen en nog steeds een konstante gang van 45 centimeter tredlengte; vanaf G mat ik echter over een korte afstand 70 centimeter. Wellicht was ik op dat moment met mijn naspeu-

Het Keilerspoor

ringen tot het punt D gevorderd en alzo zelf oorzaak van enige verontrustheid.

EVEN SCHUREN

Bij H deed ik de aardige ontdekking dat het wissel precies langs een reeds herhaaldelijk gebruikte schuurboom bleek te voeren waaraan ook ditmaal de keiler zich uitvoerig had geschurkt.

Toen ik in het lariksbos bij I een tweede, eveneens benutte schuurboom vond, was het al bijna donker en moest ik het spoor, dat vandaar vermoedelijk naar een andere voederplaats leidde, verlaten.

Het speurwerk had mij geleerd, dat het grillige spoor van de everzwijnen tamelijk doelbewust wordt getrokken en dat deze dieren hun leefgebied behoorlijk kennen. Het gaan van voederplaats tot voederplaats, het kiezen van de route in de richting van de voedselbronnen tussen C en E, het koersen naar het plasje en het passeren van de twee schuurbomen vormen hiertoe even zovele aanwijzingen.

EEN WINTERBEZOEK?

Hebt u de Hoge Veluwe al eens gezien als er sneeuw ligt? Als u in de stad woont, bedenk dan dat hier in het Park de sneeuw lang fris blijft en niet reeds na enkele dagen tot een gore, modderige massa is verworpen. De autowegen worden gewoonlijk gebaad, zijn soms wat glad, maar in elk geval niet door pekkel verontreinigd. Adspirant-speurders kunnen zich voorlopig beter niet wagen aan het uitwerken van een bepaald spoor, maar doen goed te trachten langs weg en pad zoveel mogelijk verschillende prenten te determineren.

Bij het volgen van een spoor is het onpraktisch bosvakken binnen te dringen. Wandel er liever omheen en vat het spoor aan de andere kant weer op. Nog een verzoek namens andere speurders: denkt u eraan nimmer óver een prentenreeks te lopen, maar altijd ernáást?

Nu schiet mij opeens te binnen, dat ik verzuimde u nog een aardige bijzonderheid mede te delen. Voor de middag hadden in Siberië mensen gelopen. Laat

ik nu konstateren, dat op drie plaatsen de keiler op deze mensensporen was gestuit en deze telkens over een flinke afstand had gevolgd! Ooit geweten dat de belangstelling voor het volgen van sporen wederkerig is?

(Tekeningen J.R.J. PLANTA)

A. LANGENBACH.

N O G I E T S O V E R T H I J S S E

Omdat er vanwege dit Thijssse-jaar overal boekjes van en over hem in de boekwinkel liggen, heb ik ook weer eens in onze oude Verkade-albums gebladerd. Meteen voelde ik weer hoe die plaatjes mij als kind fascineerden en ik kan een ieder aanraden ook de tekst weer eens te lezen. Je krijgt dan gewoon zin om met Thijssse de fiets te pakken en met hem b.v. om de Zuiderzee te rijden.

Enkele opmerkingen uit dat album zijn kostelijk, als hij met zijn vrouw door het Zuiden van Friesland rijdt. Zij moeten op hun weg allerlei hekken door en dan schrijft hij:

"Een eindje verder weer zoo'n hek en ik peddel al als een razende vooruit om het hek voor mijn lieve vrouw open te maken, want die houdt niet van afstappen. Doch een paar vriendelijke kinderen hebben het al open gezwaaid. Ik groet dankend en een ogenblik later hoor ik de Mater ook met haar vriendelijkste stem zeggen: "Dank je wel lieve kinderen". Maar het komt mij voor dat de wedergroet van de bereidwillige kinderen niet zoo hartelijk is als we elders gewend zijn. Een poosje later weer zoo'n hek, wat ze prachtig openen, maar nu hoor ik duidelijk dat ze ons een verwensing toeroepen. Terwijl ik nog beteuterd zit over die tegenstrijdigheid in het gedrag der jeugdige Friezen, roept de Mater: "Ik weet het al, je had ze wat moeten geven - een cent b.v." - voegt ze er als zuinige huisvrouw bij. En als we nu weer zoo'n hek naderen dan staat daar een heel schooltje kinderen, zoodat ik maar een handje brons op de weg gooi. Ditmaal klinken weer

verwensingen, maar die gelden niet ons, doch de grabbelende vlaskoppen zelf. Er zijn veel van die hekken in Friesland en ik heb een paar maal moeten afstappen om een dubbeltje te wisselen." En zo beschrijft hij dolgezellig zijn toer om de Zuidoerzee.

Deze albums werden al lang niet meer uitgegeven, maar Thijsse had er nog een over "Vogelzang" klaar liggen en die heeft Verkade dit jaar uitgegeven met foto's. Niet met plaatjes, want die ruilafdeling bestaat niet meer. Wel zegt Thijsse, met opzet niet te wetenschappelijk, omdat dan de animo er bij de jeugd uit gaat.

En zo probeert hij de mens dichterbij de natuur te brengen. Eén zinnetje in dit album is zo typisch als hij het over de onzekerheid heeft waarom en hoe de vogel zingt. Hij zegt juist, dat die onzekerheid ons het genoegen verschaft wat meer aandacht te besteden aan de zang en het gedrag van de vogels en dat kunnen we nog lange jaren doen eer we het min of meer onbevredigend slot bereiken van "er alles van te weten".

Over het tsjilpen, kwetteren, fluiten en jubelen der vogels haalt hij een gedichtje aan van Guido Gezelle, waarmede ik hier eindig:

Ik hoore 't gij vogelkens
 luide genoeg
herhaalt en herhaalt gij
 uw' spraken.
Maar, hoe ik mijn beste doe
 spade en vroeg
'k en wete er geen zin van
 te maken.

Verstaat gij malkanderen
 elk in zijn taal? En
verstaat gij die meest,
die lijstert, die leeuwerkt,
 die must allemaal
Uw maagschap tot 't enden
 der wereld?

E.H. PRASSE-KLEY.

MESTKEVERPRAATJE MET EEN MORAAAL

Die grote blauwzwarte torren zal iedereen wel eens gezien hebben. Deze zomer zag ik ze in augustus in de omgeving van de Steyn-bank op alle paden rondscharrelen met hun brede lijven en wijd uitstaande hakerige pootjes. Dikwijls was te zien, dat ze met keutels aan het sjourren waren en hun gangetjes in het zand in- of uitklauterden.

Dat is zo hun manier van broedverzorging. Aan het eind van zo'n gang wordt, in wat mest, een ei gelegd (de "eikamer") en dan wordt er nog een heleboel mest in de gang bijgeschoven. De larve leeft van de mest en plaveit zijn holletje met zijn eigen mest (de "larvenkamer"). Als engerling overwintert hij in de grond en de volgende zomer zal hij het nuttige ambacht van "mest-omzetter in de natuur" gaan uitoefenen.

Hoe enorm veel mestkevers er op zo'n terrein kunnen zijn, begon ik te vermoeden, toen ik eens in zo'n afloopputje voor regenwater naast het pad keek. Dat zijn niet alleen verraderlijke dingen voor de automobilist, die in de berm wil parkeren! In één putje vond ik 48 mestkevers, in een ander 97! (Niet meegeteld die in een gangetje waren weggekropen en enkele tientallen, bij de laatste regenbui verdronken.) Verder in ieder putje 2 padden, 3 slanke zwarte kevers en nog wat mijten en ander kleingoed.

De mestkevers spanden zich hopeloos in om eruit te komen, klommen op elkaars rug, tuimelden terug. Dat ze konden vliegen, hadden ze niet bedacht of ze zagen er geen startbaan in. Ik gaf ze een lift naar de begane grond en werkte met mijn zakmes de toevoergeul wat bij om nakomers en terugkomers een klein kansje op ontsnapping te geven.

Een paar uur later zag ik in de nieuwe Plijmen een stuk plastic over de heistruiken waaien. "Wat 'n smeerkezen!", dacht ik en ving het op. Er waren stukken uit, met een grove zigzag-rand. Het zou

misschien wel hertenvraat kunnen wezen. "Zou een hert heus in een stuk plastic bijten, dat zich tussen zijn voedselplanten bevindt? Dan zou je daar toch een bewijs van moeten vinden....."

Een paar honderd meter verder werd ik uit dit gepeins afgeleid: 3 mestkevers waren gezamenlijk bezig om een zomerkeutel van een edelhert in een gangetje te werken. 't Was bijna klaar, maar het laatste stukje konden ze niet baas, al sjorden ze nog zo hard. Was het een stokje? Bij nader onderzoek bleek het een verfrommeld stukje plastic, bruin geworden door het in de darm verkleurde galsap. Zo als het er lag, was het 3 cm lang, 1 cm breed en tamelijk plat. Wat voor vorm het bij het passeren van de kritieke doorgang, de uitgang van de maag, gehad zal hebben, is niet precies te zeggen. In elk geval is het gepasseerd, misschien na urenlange indigestie. Of het bij een zoveel kleinere ree ook gelukt zou zijn?

Zodoende hebben die 3 mestkevers aangetoond, dat plastic niet past in de kringloop der natuur. Laten we dus van de mestkevers leren en dit materiaal in de daarvoor door de mens gemaakte gangen stoppen, de betonnen afvalbakken, waar geen zijn het weer zal uitwroeten!

Beide specimina zijn, wel wat verkreukeld, mee naar huis genomen. Iets voor de Aanschouw?

M.J.A. BOTERENBROOD.

VAN DICHTBIJ IN HET NATIONALE PARK

DE VROEGE BEUK

Ook dit jaar was er een frappant verschil in voorjaarsontwikkeling tussen de vroege beuk in de Schuit en het in dit opzicht meer normale controle-exemplaar. (Zie de Schouw 3-1964, blz. 26.)

De vroege begon 20 april te ontluiken en was de 28ste geheel groen (vorig jaar 15-4 en 19-4, dus vroeger). De verdere ontwikkeling verliep ook tra-

ger dan verleden jaar; de langste topscheuten waren eerst op 12 mei tot 30 cm uitgegroeid tegen vorig jaar 29 april.

Het nabijstaande late exemplaar begon pas 9 mei te ontbotten en was 12 mei, dus twee weken later dan de vroege geheel groen.

Slechts eenmaal werd zeer lichte nachtvorstschade gekonstateerd.

VARKENSGEWROET

Let eens op: zodra in 't laatst van september de eikels beginnen te vallen, begint een periode van ongekende wroetactiviteit.

Nu wroeten varkens altijd en overal, maar het is merkwaardig dat zo van half september tot eind november een duidelijke voorkeur optreedt voor het wroeten op grazige plaatsen zoals in wegbermen. Wee, als in die periode de hekken bij St. Hubertus, het Museum, of andere plaatsen waar een gazon te bereiken is, open blijven staan. Kennelijk heeft het zwartwild in het najaar behoefte aan een malse wurmenhap naast de droge eikelkost.

KAUWTJES IN DE AMERIKANEN

Oude Amerikaanse eiken bieden huisplaats aan hollenbroeders, verschaffen duiven en gaaien eikelvoer, maar zijn voor het overige voor vogels niet bepaald aantrekkelijk, omdat er zo weinig insecten op leven.

De laatste jaren schijnt de groene eikenbladroller er echter op te huizen en van 't zomer zagen wij voor het eerst gedeeltelijke kaalvreterij, in hoofdzaak veroorzaakt door de rups van Operophtera boreata Hb., een "zusje" van de kleine wintervlinder.

We werden er eigenlijk attent op gemaakt door een grote troep kakelende kauwtjes, die in de bomen van de Lange Laan hun "boterham" hadden gevonden. Als bosbouwers moeten we nu eigenlijk wat zorgelijk gaan kijken en verontrust afwachten of dit vliedertje werkelijk schadelijk zal gaan optreden. Gelukkig kunnen we ook, met de optimistische instel-

ling van de natuurvrind, ons erover verheugen dat er een beetje leven begint te komen in de dooie Amerikanenbrouwerij.

VECHTERSBAZEN

Toen ik rustig bezig was met bomen merken in de lariksgroep aan de Prins Hendriklaan, vielen daar drie gaaien in. Twee ervan waren in een hevig gevecht gewikkeld en hadden elkaar zo stevig beet, dat ik kop noch staart aan de kluwen kon ontdekken; de derde sprong krijsend van tak op tak om de vechtenden heen: als u 't mij vraagt als ophitsende supporter.

Het gevecht liep zo hoog dat de twee vechtersbazen uit de boom rolden, vlak voor mijn voeten. Nummer drie dook mee naar beneden, ontdekte mij en sloeg toen scheldend op de vlucht.

De vechters gingen er toen ook onthutst vandoor, zodat de rol van arbiter mij bespaard bleef.

A. LANGENBACH.

Ons lid, de Heer Leeflang te Apeldoorn, schrijft ons:

Toen wij onlangs de Heer Langenbach vertelden van onze vondsten witte calluna, verzocht hij mij voor eventuele opname in "de Schouw" U hierover iets te berichten.

In "de Schouw" nr. 3 - 1965 schreef de Heer Langenbach over het voorkomen van zuiver witte heide (calluna) op de Hoge Veluwe. Zijn advies, hierop eens te letten, bleef niet zonder resultaat.

Een enkel polletje in de Plijmen was ons van vorige jaren bekend en was ook ditmaal weer present. (Zie foto in Koperen Kop.)

Op een zonnige zaterdag in de 1e helft van september vonden wij, wandelend in het Pampelse Zand, opnieuw 2 prachtige pollen.

Diezelfde zaterdagmiddag bracht ons de grootste verrassing, toen wij in het vennengebied ten Z.O. van de Deelse Was niet minder dan 7 verspreid staande prachtige hagelwitte pollen calluna heb-

ben geteld. Ongetwijfeld moeten er nog meer zijn geweest.

Enkele geslaagde macro-dia's zijn voor ons een blijvende herinnering aan deze serene schoonheid. Wij hopen, dat deze pollen ontzien zullen worden door mens en dier.

BERICHT VAN DE REDAKTIE

Deze rubriek staat vanaf heden open voor opname van ieders, min of meer belangrijke waarnemingen op de Hoge Veluwe. Ook korte vermeldingen in de trant van: "ik heb op 25 november op de heide bij Oud Reemst de zeearend gezien", worden bijzonder op prijs gesteld. Zo nodig zal de redactie de mededelingen van kommentaar voorzien. Inzending per brief of briefkaart aan de redactie-sekretaresse, Apeldoornseweg 64, Hoenderloo.

W A A R N E M I N G

R e e ñ n

Reeën zijn snoepers. Kieskeurig misschien, oppervlakkig gezien belust op gevarieerd natuurlijk voedsel, maar zij bezitten toch ook aanpassingsvermogen.

Achter mijn huis is een grasveld van een driekwart ha, omzoomd door bos. Aan de westkant staan twee grote vrijstaande linden met een aaneengesloten tapijt van klimop als bodembedekking, aan de noordzijde een los bosje van wilde seringen en een paardekastanje, aan de zuidzijde het huis.

Als er in de winter sneeuw ligt dan komen de reeën voorzichtig uit het bos aan de westzijde, krabben met de voorpoot, links, rechts, de sneeuw weg om de knoppen van de klimop te eten. Ze zijn dan zo verdiept in die bezigheid, dat ze in graashouding even opkijken en intens het klimoptapijt bewerken, zodat de begroeiing grondig gesnoeid wordt.

In het vroege voorjaar worden de molshopen op het grasveld geslecht, humus en kunstmest verstrooid. Daar hebben de reeën een hekel aan. Omzichtig zoeken ze plekken langs de randen met ongerept gras en wilde viooltjes af. Hier en daar een hapje bij een vluchtig bezoek.

Maar dan wordt het al weer tijd om knoppen af te bijten, esdoorn-, eiken- en beukenopslag moeten het ontgelden en vooral paardekastanjeknoppen, die dan al lekker dik zijn.

Op mijn grasveld zie ik ze naar de knoppen reiken met uitgestrekte hals en soms op de achterpoten. Ook de wilde soringen worden grondig van bereikbare knoppen ontdaan.

Dit zijn allemaal bezigheden in het direkte bereik van de dekking - het bos. Heel anders gaat het toe als de bemesting haar werk heeft gedaan. Kruiden schieten door de korte grasmat. Oude en jonge bokken betreden soms tegelijk vanuit het westelijke bos het grasveld en zij zoeken driftig naar de frisse kruiden, telkens opkijkend, luisterend speurend en - op vluchtafstand van het huis; dat is ongeveer 45 meter. Het lijkt wel een grens waar ze geen van alle overheen gaan. De reeën grazen dan niet systematisch, met overleg, maar haastig hier en daar een hapje. In geen tien minuten zijn zij het grasveld overgestoken om in 't oostelijke bos te verdwijnen, om de volgende dag dezelfde weg af te leggen.

Vlakbij mijn huis staan enige hydrangea's, helemaal niet op vluchtafstand, binnen de 10 meter namelijk. Ieder jaar zijn de knoppen eraf gegeten en ik heb maar éénmaal een ree kunnen betrappen bij het komende daglicht in de vroege morgen. Had het ree zich gewaagd de gevaarlijke zone van het grasveld over te steken? Neen, met een grote omweg door het bos had het de struiken bereikt en achter elkaar gesnoeid in een minimum van tijd, zonder kornuiten, als eenzame snoeper. Toeval? Wie zal het zeggen, elk jaar is het 'tzelfde geval.

Als het gras opgeroeid is, blijven de reeën weg, in het bos is dan wel voldoende voedsel. Soms is bast

van een jonge *Metasequoia* afgerukt, maar ja, zulke zeldzaamheden moet men maar beschermen.

Het grasveld wordt een bloemtapijt en nu is het merkwaardig te zien dat de gevaarlijke zone veel rijker bloeit dan de afgegraasde zone. Minder paardebloemen, madeliefjes, zuring, ooievaarsbekjes, boterbloemen, duizendblad, rol- en honingklaver, maar bij het seringbosje bloeit na het maaien de witte klaver uitbundig.

Er vlak naast zat een konijnenhol. Het klaverveldje was privéweide van de holbewoners. Zou het afknabbelen van het klaverblad de planten aangezet hebben tot late bloei. De eerder genoemde planten bleven juist achter, ingehaald door het opschietend gras.

In de natuur is het altijd moeilijk oorzaken op te sporen, men moet voorzichtig zijn met "dus".

Het opmerken van bijzonderheden en afwijkingen is echter al een vreugde.

In het najaar zoeken de reeën kastanjes, tamme en wilde. Mij is het niet gelukt ze te voeren met hooi of haver in de schelf; waarschijnlijk was het bos toch aantrekkelijker voor gevarieerd voedsel. Elders komen reeën dichtbij huis, eten zelfs keukenafval, brood en ... spaghetti. Toch zal men deze surrogaten als een noodsprong moeten zien.

Veelal is het toch wel zo, dat de dieren, en reeën stellig, geleid door hun smaak, dat voedsel zoeken, dat op dat moment nodig en nuttig is voor hun gestel. De reeëit is van februari tot mei al heel ijverig in het voedselzoeken, in die luttele maanden moeten de jonge kalfjes tot wasdom komen. Na een dracht van 40 weken worden ze in mei geworpen.

Wat zijn de ervaringen op de Hoge Veluwe?

J. J. HACKE-OUDEMANS.

W I L D E K A T T E N I N O N S L A N D ?

Komen er wilde katten voor in onze bossen? Inderdaad is het mogelijk, dat er in het Zuiden van het land wel eens een enkel verdwaald exemplaar gezien wordt. We moeten met deze ontmoetingen echter zeer voorzichtig zijn. Ik heb persoonlijk het voorrecht gehad dit heerschap te observeren: de eerste keer in de Ardennen en de tweede keer op de Hoge Veluwe. Maar ik moet hieraan toevoegen, dat het dier op de Hoge Veluwe waarschijnlijk geen echte wilde kat is geweest, maar een verwilderde huiskat.

Hoe zit het precies met de wilde kat in ons land? Jarenlang is er al op gelet of er onder de talloze verwilderde katten, die vooral in de bossen om boerderijen op onze zandgronden leven, nooit eens een exemplaar van de *Felix silvestris* zou voorkomen. Ondanks beweringen, dat deze soort vroeger in ons land geleefd zou hebben, was daarvan nog nooit iets gebleken. Af en toe deden geruchten de ronde over waargenomen of geschoten exemplaren, maar een deugdelijk bewijsstuk werd nooit geleverd. En men zal toch met bewijzen moeten komen, wil men hen kunnen toevoegen aan de lijst van inheemse zoogdieren.

Nu kan van een aanwinst voor onze zoogdierfauna eigenlijk pas worden gesproken als de soort zich in ons land voortplant, standwild is geworden. De waarneming van een diersoort, die tot dusver nimmer binnen onze landsgrenzen was aangetroffen, is echter altijd belangrijk genoeg om vermeld te worden.

Binnendringen van wilde katten kan men in ons land alleen in Limburg verwachten, vooral van jonge dieren tegen de winter, op zoek naar een eigen woongebied. Het blijkt, dat er nog vrij veel wilde katten voorkomen in de bosrijke streken van het gebied tussen Maas en Rijn, vooral in het noordelijke gedeelte daarvan, bijna tot in ons land. In de Eifel en in de Ardennen behoort de wilde kat

nog tot de gewone, niet talrijke, roofdieren.
In Duitsland geniet ze volledige bescherming.¹⁾ Die bescherming is zeer terecht, niet alleen omdat het hier ten slotte dreigde uit te sterven, maar ook omdat het in het jachtveld geen noemenswaardige schade aanricht.²⁾ Het voedsel bestaat vooral uit muizen. De bescherming heeft toeneming van het aantal dieren ten gevolge gehad en uitbreiding van het areaal ligt dus voor de hand.

In de laatste jaren is er reeds enige malen sprake geweest van de vondst van een echte wilde kat in de provincie Limburg. Toch bij het vaststellen van raszuiverheid moet men zeer voorzichtig zijn. Na bestudering van de exemplaren, die dan af en toe gevangen of geschoten worden, blijkt dat het geen zuiver wilde katten betreft, echter ook geen verwilderde katten, maar bastaarden, kruisingsprodukten van een wilde kat met verwilderde huiskatten.

Enige tijd geleden is op het kasteel Ter Worm voor het eerst een echte wilde jonge kater bemachtigd. Wat afmetingen, kleur en kleurpatroon betreft, valt dit exemplaar geheel binnen de variatiebreedte van de echte wilde kat. Opvallend was ook dat de lengte van de darmen zo gering was, slechts 116 cm, terwijl die bij andere "wilde katten" wel 233 cm bedroeg.³⁾ Huiskatten hebben altijd een langere darm dan wilde katten, gemiddeld 200 cm, terwijl de lengte bij een wilde kat ten hoogste 150 cm mag bedragen. De vacht heeft de kenmerkende lichtgeelachtig grijze kleur met donkere dwarse banden; ook de poten zijn duidelijk dwarsgestreept. De staart vertoont een zevental donkere ringen en eindigt in een stompe, donkergekleurde punt. Ook de lichte keelvlek ontbreekt niet.

Langere tijd heeft men gemeend dat de wilde kat en onze huiskat behoren tot verschillende soorten. Hoe de zaak - vooral historisch en genetisch beschouwd - precies in elkaar zit, is ook nu nog niet helemaal duidelijk, al is wel vast komen te staan, dat de relatie veel nauwer is dan men oorspronkelijk heeft gedacht.

Onze huiskat is afkomstig uit het oosten van Afrika en daar, vermoedelijk in de Soedan, ontstaan uit tam geworden gele katten (*Felix lybica*). Deze zouden omstreeks 2500 v. Chr. door herdersvolken zijn meegenomen naar Egypte. Ongeveer een eeuw voor onze jaartelling werd de huiskat overgebracht naar Italië en Griekenland. Van deze landen uit werd het dier over geheel West-Europa verspreid. Reeds in de eerste eeuw kwam het naar Engeland. In ons land kent men vondsten uit de Friese terpen, uit de Frankische tijd, dus enkele eeuwen later. Kruisingen tussen wilde katten en huiskatten bleken vruchtbaar te zijn, wat onmiskenbaar pleit voor een nauwe verwantschap. Hierop wijst trouwens ook het verspreidingsgebied. De Europese wilde kat bewoont in het midden, zuiden en oosten van ons werelddeel een uitgebreid, zij het enigszins verbrokkeld areaal, dat zich uitstrekt tot in Klein-Azië, Midden-Perzië en het noorden van Afrika. In Perzië wordt in zuidelijke richting aansluiting verkregen met het verspreidingsgebied van de Aziatische steppekats, terwijl in het beboste gedeelte van het Atlasgebergte het uiterlijk steeds meer gaat gelijken op dat van de steppen bewonende gele kat. Deze verspreiding vormt mede een reden om aan te nemen, dat onze wilde kat een verspreidingsgebied heeft, dat zich uitstrekt over 3 werelddelen. Er zouden dan drie groepen van ondersoorten onderscheiden kunnen worden, nl. die van de Europese wilde kat, die van de gele en die van de Aziatische steppekats, die alle drie tot dezelfde soort zouden behoren.

L. NAGELSMIT.

Aantekeningen bij het artikel
van de heer Nagelsmit:

- 1) In Duitsland worden regelmatig wilde katten geschoten. Of dit echter een "beschermingsmaatregel" is (zoals hier b.v. bij minder goede herten e.d.) of dat het gewoon opruimen is,

willen wij in het midden laten.

-) De wilde kat voedt zich ook met jonge hazen en konijnen, zelfs wel jonge reeën. Een verwilderde kat oefent een ware terreur uit in het veld. Al is de wilde kat dan slechts verre familie van onze huiskat en verwilderde kat, toch zou het wel ongeloofwaardig klinken als de wilde kat geen schade in 't veld zou aanrichten!
- b) Een aardige bijzonderheid is het volgende onderscheidingskenmerk tussen de wilde en de verwilderde kat: de onderkaak van de schedel van een wilde kat kan men rechtop zetten, die van van de huiskat of verwilderde kat niet.

B. Schöffner.

AMATEUR-FILM-DIA-VERTONING

Der traditie getrouw werd ook dit jaar omtrent St. Hubertus een kontakt-middag georganiseerd, welke, ten huize van de Heer en Mevrouw Berends te Amsterdam gehouden, als zéér geslaagd mag heten. Jammer, dat de griep ons parten heeft gespeeld en hierdoor vier enthousiaste vrienden bericht van verhindering zonden, temeer daar de geprojecteerde films en dia's een zeer bijzondere indruk maakten op de aanwezigen.

De reünie ving aan met een ± 100 meter filmstrook "Wild op de Veluwe", welke met muzikale illustratie, nl. de 6e symphonie van Beethoven, "de Pastorale", de aanwezigen een indruk gaf van wat met een eenvoudige camera voor iedereen, die geduld kan opbrengen, mogelijk is. Hierbij werden de aanwezigen zeer getroffen door de vriendschap tussen een reekalfje en een 4 maanden oud hondje.

Een jachttopziener had zich over het jong ontfermd toen enige jaren geleden de moeder bij het plotse-

ling oversteken op een straatweg door een auto werd gedood.

Na deze strook volgden vele kleurenfilms van de 70-jarige Heer N.J.J.H. Faasen uit Voorburg, welke door hemzelf werden toegelicht.

Aangezien deze grote natuurliefhebber over veel vrije tijd beschikt en een enorme ondernemingslust heeft, en deze dan ook volkomen benut door met zijn tele-camera en de nodige attributen het wild op de Veluwe voor de lens te nemen, heeft deze camera-jager zulke prachtige resultaten weten te bereiken, zowel in het kultuurgedeelte - o.a. vanuit de vogelhut -, als op de vrije wildbaan, dat de aanwezigen na deze vertoning hun waardering en bewondering niet onder stoelen of banken schoven. Ik denk hierbij in het bijzonder aan de edelherten met bastgewei, opgenomen op de wildbaan bij Deelen. De opname met de 6 x tele was subliem. Heer Faasen wij houden ons gaarne voor de volgende reünie aanbevolen.

De avond werd besloten met pracht dia's van de Heer Ton Berends, Amsterdam, onze gastheer. Evenals het vorige jaar genoten wij ook nu van zijn bijzondere opnamen, o.a. het roodwild op de wildbaan, waarbij de Heer Berends ons het door hemzelf opgenomen burlen der herten via de geluidsband liet horen, verder de vogels vanuit de vogelhut, alsmede de kleuren van het woud in het kultuurgedeelte. Bij het zien van deze kleuren dachten wij aan het gedicht van Jacqueline van der Waals.

Ik keek in de gouden heerlijkheid van een najaarslaan;
het was of ik gouden deuren wijd zag openstaan. enz.

De reünie ving aan + 3 uur en eindigde + 10 uur. Een woord van bijzondere dank komt toe onze gastvrouw, Mevrouw Berends, die ons niet alleen van koffie en thee voorzag, doch + 6 uur een zó voortreffelijke maaltijd serverde, dat wij hier een woord van hartelijke dank op zijn plaats vinden.

J.H.D. KAMMEIJER.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN HET
NATIONALE PARK "DE HOGE VELUWE"

Dit is de titel van een interessant artikel, dat in "Boor en Spade" (mededelingen van de stichting bodemkartering) verscheen en dat werd samengesteld door Me.j. A.D.M. Veldhorst, medewerkster aan de afdeling Historische Geografie van genoemde instelling.

Het behandelt de aankoopgeschiedenis van het Park, de eigendomsverhoudingen en het bodemgebruik omstreeks 1830, waarbij gebruik wordt gemaakt van de 17e eeuwse kaarten van Nic. van Geelkerken en van oude kadastrale gegevens.

Veel aandacht wordt geschonken aan de historische gegevens o.m. over de oude landbouwcentra als "de Pampel", "Kemperberg" en Oud Reemst en het jongere "Rijzenburg".

Ten slotte komen in het artikel de oude handels-, buurt- en jachtwegen ter sprake.

Al met al een zeer lezenswaardige bijdrage, welke in de tekst met foto's en kaarten is verlicht en die bovendien vergezeld is van een gekleurde kaart.

De administratie van "de Hoge Veluwe" zal aan geïnteresseerden gaarne een overdruk doen toekomen na ontvangst van een bedrag van f 1.-- op girorekening 853642 ten name van het Nationale Park "de Hoge Veluwe".

J.H. VAN TUIL.

NEDERLANDS WILD IN HET VRIJE VELD

De veel op "de Hoge Veluwe" opererende fotograaf H. J. Weekkalender 1966
V e r d o n k heeft in samenwerking met het Publiciteitsbureau N.V. Inter-Ara te Haarlem een weekkalender voor 1966 het

licht doen zien, die er zijn mag. De tientallen foto's - merendeels zwart-wit en enkele gekleurde - zijn van uitstekend gehalte en het aanzien meer dan waard.

Het wil mij dan ook voorkomen, dat vele natuurvrienden deze kalender - voor zover mij bekend de eerste op dit gebied in Nederland - in hun bezit zullen willen hebben.

J.H. VAN TUIL.

De redactie vraagt de aandacht van de leden voor het volgende:

Van de heer K. v.d. Wolf, Corn. Hendrikstraat 2 te Loenen (Veluwe) kreeg het sekretariaat van de Vereniging het volgende verzoek:

"Is U een lid van de Vereniging van Vrienden bekend, waarbij tegen betaling kleurendia's van het wild en gevogelte en flora, dat op de Hoge Veluwe voorkomt, verkrijgbaar zijn?

Zoudt U een oproep in Uw blad willen plaatsen?
Bij voorbaat hartelijk dank voor Uw medewerking!
(De Polygoonserie bezit ik reeds.)"

Vereniging van "VRIENDEN VAN DE HOGE VELUWE"

i t d e S t a t u t e n :

Art. 2. De vereniging beoogt het aankweken van een hechte band onder hen, belang stellen in de Stichting "Het Nationale Park de Hoge Veluwe", gestigd te 's-Gravenhage, alsmede het bijstaan van het bestuur van die Stichting in het verwezenlijken van de doeleinden, die het krachtens de grondregeling van die Stichting heeft na te streven.

Art. 3. 1. De vereniging tracht haar doel te bereiken door in nauwe samenwerking met het dagelijks bestuur van de Stichting "Het Nationale Park de Hoge Veluwe":

- a. in brede kring belangstelling te wekken voor "Het Nationale Park de Hoge Veluwe" door het stimuleren van het bezoek aan dit park;
- b. het organiseren van één of meer "Hoge-Veluwe-dagen" per jaar;
- c. het vormen van werkgroepen uit en in bijzondere gevallen mede buiten haar leden, ter bestudering van bepaalde onderdelen, mogelijkheden en belangen van "Het Nationale Park de Hoge Veluwe";
- d. het dienen van advies en/of het doen van voorstellen aan het dagelijks bestuur voornoemd;

e s t u u r :

r. W.H. de Beaufort, Maarn, Ere-Voorzitter

A. Kramer, Rotterdam, Voorzitter

M. van Calcar, Sekretaris, Berg en Dalweg 5, Beekbergen, tel. 05766 - 500

K.C. van Tienhoven, Penningmeester, P.C. Hooftstraat 56III, Amsterdam, Giro

5 1 9 9 3

G. Matser, burgemeester van Arnhem

P.J. Platteel, burgemeester van Ede

A.L. des Tombe, burgemeester van Apeldoorn

of. Dr. H. Engel, Amsterdam

vr. J.J. Hacke-Oudemans, Putten

vr. Ita Kreunen Mees, Hoenderloo

F. Oorthuys, Hoofd Onderafd. Natuurbescherming Dep. O.K.W., Den Haag

s. H.W. Oxenaar, Directeur Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo

J.H. van Tuil, Directeur Nat. Park de Hoge Veluwe, Hoenderloo

}
Leden

}
Adv. Leden

e d a k t i e "DE SCHOUW":

vr. E.H. Prakke-Kley, Arnhem

H. Nauta, Alphen aan de Rijn

E. Schäffner, Duiven

Sekretaresse:

Mevr. W. Pické-Soesbeek,

Hoenderloo, telefoon 05768 - 250

minimum-kontributie bedraagt f 7.50 voor gewone leden; voor huisgenoten en leden f 2.50. Voor jeugdleden f 1.--. Organisaties en verenigingen kunnen s zodanig, lid worden voor tenminste f 10.-- per jaar. "De Schouw" wordt u gratis toegezonden.

